

документів, проведення ревізій, економічних і почеркознавчих експертиз, аналізу фінансової звітності, встановлення розміру майнової шкоди. Саме систематизація та вдосконалення цих механізмів формує якісно новий рівень судово-експертного забезпечення протидії господарським злочинам.

Особливого значення набуває виявлення ознак кримінальних правопорушень під час розгляду господарських справ. Господарські суди нерідко стикаються з фактами, які виходять за межі приватно-правового спору та свідчать про можливу наявність складу злочину. У таких випадках окрема ухвала суду стає процесуальним інструментом комунікації з органами кримінальної юстиції. Цей механізм забезпечує взаємозв'язок між господарською та кримінальною юрисдикціями і сприяє формуванню єдиного правового простору реагування на економічні правопорушення.

Водночас важливо підкреслити, що протидія господарській злочинності має бути збалансованою. Надмірна криміналізація господарських відносин або зловживання правоохоронними повноваженнями здатні мати зворотний ефект, формуючи атмосферу страху та невизначеності для добросовісного бізнесу. Тому вдосконалення методик розслідування, чітке розмежування цивільно-правової, господарсько-правової та кримінальної відповідальності, а також підвищення професійної компетентності слідчих, детективів, прокурорів і судових експертів є ключовими елементами забезпечення балансу між інтересами держави та бізнесу.

З позиції інвестиційної політики держава, яка демонструє спроможність ефективно виявляти та документувати господарські злочини, притягати винних до відповідальності та водночас гарантувати справедливість і процесуальну визначеність, формує позитивний сигнал для інвесторів. Це свідчить про наявність дієвих інституцій, передбачуваність правозастосування та реальний захист майнових прав.

Таким чином, протидія господарським злочинам є не лише складовою кримінальної політики, а й стратегічним елементом економічної безпеки та інвестиційної привабливості держави. Її ефективність залежить від науково обґрунтованого підходу до формування криміналістичної характеристики таких правопорушень, удосконалення форм використання спеціальних знань, міжгалузевої координації судових і правоохоронних органів та дотримання принципів верховенства права. Саме комплексність, професійність і наукова вивіренисть цих механізмів створюють основу для формування довіри до держави як до безпечної та прогнозованої юрисдикції для інвестування.

1. Павлова Г. С., Атамас О. П. Інвестиційна привабливість економіки України: аналіз наслідків повномасштабного вторгнення. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 1 (29). С. 520–529. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-1\(29\)-520-529](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-1(29)-520-529).

2. Гусева Н., Немець О. Інвестиційна привабливість України в умовах війни. *Часопис соціально-економічної географії*. 2023. Т. 35. С. 7-19. DOI : <https://doi.org/10.26565/2076-1333-2023-35-01>.

3. Індекс інвестиційної привабливості України, 2013-2023 роки. European Business Association. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytika/> (дата звернення: 28.02.2026).

Вадим ХАШЕВ

доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НАСИЛЬНИЦЬКІ ПОСЯГАННЯ НА ДІТЕЙ

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну законотворча діяльність в нашій державі у галузі кримінального права переважно спрямована на створення норм для забезпечення максимально ефективної охорони життя та здоров'я людей, основ національної безпеки України, інших соціальних цінностей, які у першу чергу піддаються негативному впливу під час воєнного стану [1, с. 712]. У зв'язку з цим важливим є кримінально-правовий

захист дітей від посягань на їх особисті блага: життя, здоров'я, статеву недоторканність тощо. Оскільки діти через свою фізичну та розумову незрілість потребують посиленого захисту від протиправних посягань, що можуть негативно вплинути на їхній нормальний психічний і фізичний розвиток. Тому саме захист дитинства та прав дітей є одним із ключових завдань демократичної, соціальної та правової держави [3, с. 17]. Отже, удосконалення кримінального законодавства в частині регламентації насильницьких посягань на неповнолітніх може сприяти підвищенню ефективності захисту однієї з найбільш вразливих верств населення нашої держави.

У цьому контексті привертає увагу проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за вчинення злочинів щодо неповнолітніх осіб» № 14124 (далі – Законопроєкт №14124) [5], котрий подано до Верховної Ради України 16 жовтня 2025 року.

Законопроєктом №14124 пропонується, зокрема, внести зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК), якими встановити відповідальність за умисне вбивство, умисне тяжке тілесне ушкодження, зґвалтування неповнолітньої особи та деяких інших кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності, у вигляді довічного позбавлення волі, а також посилити кримінальну відповідальність за окремі кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я неповнолітніх осіб. На думку його авторів, прийняття законопроєкту дозволить посилити кримінальну відповідальність за умисне вбивство, зґвалтування, умисне тяжке тілесне ушкодження, умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження та інші кримінальні правопорушення, вчинені по відношенню до неповнолітньої особи, що сприятиме запобіганню вчинення зазначених кримінальних правопорушень [4].

Водночас аналіз змісту Законопроєкту №14124 свідчить про наявність низки спірних пропозицій до КК у його тексті.

У першу чергу в Законопроєкті №14124 порушено принцип пропорційності покарання, оскільки в ньому пропонується передбачити безальтернативне покарання у виді довічного позбавлення волі не лише за умисне вбивство неповнолітнього (ч.3 ст. 115 КК), але й за умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне неповнолітньому (ч.3 ст. 121 КК), а також за практично всі кримінальні правопорушення проти статевої свободи та недоторканності, вчинені проти дітей (ст.ст. 152–156 КК) та за втягнення або примушування неповнолітньої особи до зайняття проституцією (ст. 303 КК).

Внаслідок прийняття таких пропозицій авторів Законопроєкту №14124 довічне позбавлення волі слід буде призначати як за умисне вбивство дитини, так і за примушування неповнолітньої особи до вступу в статевий зв'язок, основний склад якого є кримінальним проступком або за вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, чи розбещення неповнолітніх, основні склади яких є нетяжкими злочинами.

Водночас довічне позбавлення волі є найсуворішим кримінально-правовим заходом впливу, передбачення можливості призначення якого регламентовано лише щодо особливо тяжких злочинів проти основ національної безпеки України, проти життя та найтяжчих посягань на статеву свободу і статеву недоторканність дітей. Тоді як його поширення на кримінальні правопорушення з нижчим рівнем суспільної небезпеки порушить принцип системності санкцій.

Навпаки, дослідники санкцій за кримінальні правопорушення проти статевої недоторканності дітей вказують на доцільність передбачення більшої кількості альтернативних покарань за ті з діянь, що не мають високого ступеня суспільної небезпечності.

Наприклад, О. В. Письменська у своєму дисертаційному дослідженні «Розбещення неповнолітніх: склад злочину та кримінально-правові засоби реагування» (м. Кропивницький, 2025) з метою забезпечення індивідуалізації кримінальної відповідальності та практичного впровадження принципу пропорційності у кримінальне право України пропонує передбачити у санкції ч. 1 ст. 156 КК України такий альтернативний вид основного покарання, як пробаційний нагляд, а також переконливо доводить, що лише цей вид покарання є єдиним, що узгоджується зі ступенем суспільної небезпечності розбещення неповнолітніх [3, с. 179]. Крім того, вченою встановлено, що майже в половині випадків особи, які вчинили розбещення неповнолітніх, при засудженні звільняються від покарання з випробуванням, що загалом відповідає середньостатистичним показникам [3, с. 180].

Пропоноване передбачення найсуворішого покарання для відмінних за ступенем

суспільної небезпечності кримінально протиправних діянь фактично руйнує внутрішню збалансовану ієрархію складів кримінальних правопорушень та не відповідає принципам справедливості та індивідуалізації покарання. А неврахування принципу диференціації відповідальності залежно від об'єкта посягання, способу його вчинення та спричинюваних наслідків вказує на ігнорування ступеня тяжкості конкретного кримінального правопорушення та призведе до необґрунтованої кримінально-правової репресії.

Також слід відзначити, що лише за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 155-156 КК, в Україні за 2025 рік засуджено 66 осіб. Тобто якщо врахувати всі пропонувані Законопроектом №14124 зміни до КК, то щороку кількість довічно ув'язнених осіб може додатково зростати приблизно на 100-150 осіб. Тоді як лише у 2024 році щомісячне утримання однієї особи, засудженої до позбавлення волі, становило понад 14000 грн [6]. Тобто суттєве посилення караності діянь призведе до невиправданого додаткового фінансового та організаційного навантаження на кримінально-виконавчу систему України.

До того ж у разі прийняття аналізованого Законопроекту №14124 виникатиме питання щодо виду і розміру покарання, яке слід призначати тим категоріям осіб, до яких довічне позбавлення волі не може бути застосоване згідно з ч.2 ст. 64 КК, а саме: до осіб, що вчинили злочини у віці до 18 років, і до осіб у віці понад 65 років, а також до жінок, що були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку, а також у випадку, передбаченому ч.4 ст. 68 КК [2].

Крім того, у разі виключення деяких кваліфікуючих ознак (наприклад, ч.ч. 3-4 ст. 152 та ч.ч. 3-4 ст. 153 КК) при одночасному введенні нових частин із санкціями у виді довічного позбавлення волі відбудеться розбалансування структури відповідних кримінально-правових норм, порушення логіки побудови складів кримінальних правопорушень та може ускладнитись правозастосування.

Підсумовуючи, відзначимо, що незважаючи на визначену мету посилення захисту дітей від посягань їх на фізичну, психічну та моральну недоторканність, Законопроект №14124 характеризується надмірною каральністю, порушенням принципів пропорційності, диференціації та системності кримінального законодавства, що в сукупності може призвести до дисбалансу всієї системи покарань, а тому потребує ґрунтовного концептуального доопрацювання. Однак в цілому слід відмітити, що в умовах триваючої вже понад чотири роки широкомасштабної війни проти України звернення уваги законодавця та наукової спільноти на проблеми кримінально-правового захисту дітей від насильницьких посягань є вельми актуальним та доречним.

1. Андрусяк Г.М. Захист України від збройної агресії та бойовий імунітет як обставини, що виключають протиправність діяння за проектом Кримінального кодексу України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. / редкол.: Ю. М. Бисага (голов. ред.), В. В. Заборовський, Д. М. Белов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ» Ужгород, 2024. №6. С. 711-716. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/71376>.

2. Кримінальний кодекс України від 01.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 10.02.2026).

3. Письменська О. В. Розбещення неповнолітніх: склад злочину та кримінально-правові засоби реагування. Дисертація на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2025. 211 с.

4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за вчинення злочинів щодо неповнолітніх осіб» № 14124 від 16.10.2025. URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/e48af50e-a8dc-48aa-9acc-c2b09ccd5dfc](https://itd.rada.gov.ua/e48af50e-a8dc-48aa-9acc-c2b09ccd5dfc).

5. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за вчинення злочинів щодо неповнолітніх осіб» № 14124 від 16 жовтня 2025 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57758>.

6. Утримання в'язня в Україні обходиться вдвічі дорожче за мінімальну зарплату. *Comments.ua: веб-сайт*. Повідомлення від 27.09.2024. URL: <https://society.comments.ua/ua/news/developments/utrimannya-v-yaznya-v-ukraini-obhoditsya-advichi-dorozhche-za-minimalnu-zarplatu-743021.html>.